

Dlaczego powinniśmy obserwować swoje dziecko. Zagadnienie „normy” w rozwoju.

Od 0-1 roku życia

Rozwój dziecka jest tematem bardzo złożonym. Każdy rodzic chciałby, żeby jego dziecko było zdrowe, prawidłowo się rozwijało, pięknie mówiło i czytało, sprawnie biegało i miało dobre oceny. Kiedyś uważano, że te wszystkie cechy zależą od genów, dziś wiemy, że o rozwój dziecka można dbać, wspomagać go i ukierunkowywać, a jego śledzenie i ocena mogą pomóc we wczesnym „wyłapaniu” ewentualnych nieprawidłowości. To, co warto wiedzieć na samym początku, to że każde dziecko może rozwijać się we własnym tempie.

Rozwój ruchowy

Rozwój ruchowy dziecka jest tym, na czym większość rodziców skupia swoją uwagę. Nie ma w tym nic dziwnego, gdyż z punktu widzenia rodzica jest on najłatwiejszy do obserwacji. Począwszy od ułożenia ciała, poprzez trzymanie główki, obracanie się, aż po raczkowanie i pierwszy krok zdecydowanie zwraca uwagę mamy i taty.

Ułożenie niemowlaka, szczególnie przez pierwszych 6 miesięcy, jest odruchowe. W pierwszym półroczu, a zwłaszcza w pierwszych 3 miesiącach życia u zdrowych dzieci mięśnie zginacze przeważają nad prostownikami. To dlatego noworodek leżący na pleckach będzie miał podkurzone nóżki i rączki. W drugim półroczu przewaga zginaczy stopniowo się zmniejsza co możemy obserwować jako stopniowe prostowanie się kończyn przy swobodnym leżeniu.

Jeśli chodzi o umiejętności ruchowe, zakres normy jest dość szeroki. Zazwyczaj niemowlę w 2.-3. m.ż. leżąc na brzuszku zaczyna unosić głowę. Im dziecko starsze tym jego rączki będą się bardziej wysuwać do przodu (począwszy od podporu na całych przedramionach „przyklejonych” do tułowia, aż do podporu na samych dłoniach), a głowa i tułów unosić się coraz wyżej (po skończeniu 4. m.ż. cała klatka piersiowa powinna być uniesiona). W 6.-9. m.ż. dziecko powinno nauczyć się obrotów - z brzucha na plecy, a później także z pleców na brzuch. Wraz z coraz wyższą pozycją w leżeniu na brzuchu, dzieci zaczynają obracać się wokół własnej osi, pełzać i sprężynować po to by odepchnąć się do tyłu i raczkować, a wreszcie zacząć czworakować. Raczkowanie (ruch do tyłu) jest wstępem do czworakowania, charakteryzującego się naprzemiennym ruchem rącek i nóżek wskutek którego dziecko przemieszcza się do przodu. Co ważne, następujące 3 umiejętności: samodzielne siadanie, czworakowanie oraz stawanie na nóżki najczęściej pojawiają się w krótkim odstępie czasu (3 tygodni). Im sprawniej dziecko czworakuje, tym później może zacząć chodzić. Są też dzieci, które pomijają etap czworakowania przechodząc od razu do chodzenia – ważne, żeby tego nie promować (prowadząc za rączki lub używając

chodzików) i zachęcać dziecko do chodzenia na czworaka, gdyż rozwija ono koordynację ruchową i zapobiega przedwczesnemu obciążaniu stawów i kręgosłupa. Dziecko powinno postawić pierwszy samodzielny krok przed ukończeniem 1,5 roku.

Zaburzenia napięcia mięśniowego.

Prawidłowe napięcie mięśniowe jest warunkiem fizjologicznego rozwoju ruchowego. Zarówno wzmożone, jak i obniżone napięcie może być przeszkodą w wypracowywaniu tzw. mechanizmów antygravitacyjnych. Prawidłowa ocena napięcia mięśniowego wymaga doświadczenia – to pediatra powinien ocenić dziecko na wszystkich wizytach profilaktycznych i szczepiennych, a w razie potrzeby skieruje dziecko do neurologa dziecięcego lub fizjoterapeuty.

Warto wiedzieć, że rozkład napięcia zmienia się w pierwszych miesiącach życia. W okresie noworodkowym (pierwszym miesiącu życia) typowe jest zmniejszone napięcie w osi głowa–tułów (osiowe), z kompensacyjnym zwiększeniem napięcia rączek i nóżek (obwodowego). Niemowlę może mieć trudności z zachowaniem stabilnej pozycji na podłożu leżąc na plecach i brzuchu. Z czasem dziecko uzyskuje zdolność do kontroli głowy, tj. wykonywania niezależnych od tułowia ruchów głową przeciw grawitacji, oraz obserwuje się zmniejszenie napięcia w kończynach z możliwością ich dobrowolnych ruchów.

Co powinno wzbudzić niepokój rodzica?

około 3–4 tygodnia życia dziecko nie jest w stanie utrzymać głowy w linii środkowej leżąc na pleckach (nosek i pępek nie są w jednej linii) w okresie od 2 do 10 tygodnia życia dziecko nie utrzymuje nóżek zgiętych w stawach biodrowych około 9 tygodnia życia dziecko nie potrafi przenieść głowy z jednej strony na drugą w leżeniu zarówno na pleckach jak i brzuszku.

Asymetria ułożeniowa.

U części dzieci można zaobserwować asymetryczne ułożenie się noworodka/niemowlęcia (skracanie jednego boku). Warto wiedzieć, że praktycznie każde dziecko przychodzi na świat z niewielką asymetrią ułożeniową, a wynika to z jego ułożenia w kanale rodym. Czasem jednak może ona wynikać z zaburzeń napięcia mięśniowego. W większości przypadków poprzez odpowiednią pielęgnację można ją zniwelować – asymetria powinna ustąpić do około 3 m.ż.

Do pediatry należy zgłosić się jeśli dziecko:

- nie osiąga „kamieni milowych” w przewidywanym czasie
- często silnie odgina się do tyłu
- wydają się sztywne lub bardzo wiotkie
- śpi z mocno zaciśniętymi piąstkami
- przyjmuje wyraźnie asymetryczną pozycję ciała lub zauważysz u niego asymetrię mięśni kończyn
- traci wyuczone wcześniej umiejętności.
- Lekarz wówczas dokładnie zbada dziecko i zadecyduje o ewentualnym skierowaniu do odpowiedniego specjalisty (neurologa, ortopedy, fizjoterapeuty).

Kiedy do fizjoterapeuty?

- zawsze kiedy skieruje dziecko do niego pediatra
- jeśli dziecko ma obciążony wywiad okołoporodowy
- jeśli coś niepokoi w rozwoju ruchowym dziecka (np. długie trzymanie główki w górze w leżeniu na brzuchu u noworodka, stałe zaciskanie piąstek, przekręcanie poprzez wygięcie do tyłu).

Fizjoterapeuci mają w tym zakresie dużo wiedzy praktyczną i doświadczenie, dzięki czemu łatwiej im wyłapać subtelne nieprawidłowości i udzielić instruktarzu pielęgnacyjnego.

Czasem wystarczą zaledwie 1-2 wizyty. Dobrym momentem na taką konsultację jest 3-4 miesiąc życia – wówczas nawet przy stwierdzeniu odchyłeń od normy może wystarczyć zmiana pielęgnacji. Diagnozując nieprawidłowości wcześniej można też uniknąć ewentualnej późniejszej długotrwałej terapii. Niestety, dostępność fizjoterapeutów dziecięcych w ramach NFZ jest bardzo ograniczona, co często zmusza rodziców do korzystania z usług prywatnych.

Rozwój wzroku

Niemowlę widzi od urodzenia, choć pierwotnie nieostro. Początkowo noworodek zauważa głównie źródło światła, potem będzie zwracał uwagę na wyraźne kontrasty. Dodatkowo noworodki widzą dwuwymiarowo i dość niewyraźnie – najlepiej postrzegają to, co znajduje się na obrzeżach ich pola widzenia. Około 6 tygodnia życia niemowlę zauważa przedmioty ustawione na wprost jego oczu, by pod koniec 2 miesiąca życia zacząć za nimi wodzić wzrokiem. W tym samym okresie zaczyna rozpoznawać rodziców i okazywać radość na ich widok. W 3 miesiącu życia zdrowe dziecko zaczyna wyraźnie wybierać na co chce patrzeć, najchętniej proste czarno-białe figury, poruszające się przedmioty oraz twarze osób, z którymi przebywa. W tym samym czasie ma miejsce bardzo ważny etap w rozwoju – oglądanie własnych rączek (zwłaszcza w ruchu).

U zdrowych niemowląt do końca 3 m.ż. okresowo może się pojawiać zezowanie raz jednym, raz drugim okiem, zwłaszcza podczas próby skupiania wzroku.

Między 3 a 6 miesiącem życia niemowlę zaczyna wyciągać rączki do przedmiotów i próbuje je chwycić – to również etap rozwoju widzenia przestrzennego. Co ciekawe, zdrowe niemowlęta uczą się sięgać po przedmioty zakrzywionym ruchem rączki (po łuku), a nie wyciąganiem jej na wprost. Około 6 m.ż. dziecko zaczyna odróżniać osoby bliskie od obcych, by w 7-9 m.ż. zacząć okazywać nieufność w stosunku do tych drugich. W 7-10 m.ż. niemowlak będzie potrzebował coraz to nowych kolorowych przedmiotów w związku z szybkim przenoszeniem uwagi, będzie też dostrzegał zabawki i przedmioty oddalone o kilka metrów. W tym czasie zacznie też dostrzegać małe przedmioty (np. okruszki). Około 11-12 miesiąca życia 80% dzieci widzi już jak osoby dorosłe.

Należy udać się z dzieckiem do pediatry jeśli dziecko:

- w 3 m.ż. nie nawiązuje z kontaktu wzrokowego i nie reaguje na widok bliskich osób uśmiechem i machaniem rączkami
- stale zezuje, lub okresowy zez utrzymuje się powyżej 3. m.ż.
- ma niesymetryczne gałki oczne lub nierówne źrenice
- ma żółty lub żółtobiały odblask źrenicy
- sięga i chwytą przedmioty na wprost (nie po łuku) lub zbliża je tylko do jednego oka.

Rozwój słuchu

Słuch jest rozwinięty już w momencie narodzin. Nawet w okresie płodowym maluch może usłyszeć bicie serca matki albo jej głos, a donoszony noworodek żywo reaguje na głośne dźwięki. Skąd wiadomo, że niemowlę słyszy? W odpowiedzi na głośny bodziec dźwiękowy można zaobserwować:

- zamknięcie lub zaciśnięcie powiek
- odruch Moro
- przerwanie ssania
- odwracanie oczu i głowy w kierunku źródła dźwięku
- pogłębienie oddechu lub wybudzenie z płytkiego snu.

Od 4-6 m.ż. dziecko reaguje na głos rodziców a pomiędzy 7 a 10 m.ż. powinno odpowiadać na dźwięki (nawet ciche) odwracając głowę lub wzrok w ich kierunku. Po 10 m.ż. dziecko powinno już reagować na ciche wołanie po imieniu z odległości 1,5-3 metrów.

W Polsce wszystkie nowonarodzone dzieci są objęte przesiewowym badaniem słuchu – po takim badaniu na pierwszej stronie książeczki wklejana jest naklejka – niebieska oznacza wynik prawidłowy, żółta – wynik nieprawidłowy lub inne wskazania do weryfikacji badania w poradni audiologicznej (skierowanie do takiej poradni powinien wystawić lekarz z oddziału noworodkowego).

Kiedy należy zgłosić się do lekarza?

- Jeśli u rodziców lub wśród ich najbliższych krewnych występuje niedosłuch lub głuchota.
- Jeśli w ciąży matka chorowała na kiłę, różyczkę, cytomegalię lub toksoplazmozę, zażywała leki potencjalnie uszkadzające słuch płodu albo piła alkohol.
- Jeśli dziecko ma nieprawidłowy wynik badania przesiewowego słuchu.
- Zawsze jeśli ma się wrażenie, że dziecko nie słyszy i nie reaguje na bodźce dźwiękowe.

Rozwój mowy

Większość dzieci wydaje pierwsze dźwięki (płacz) zaraz po urodzeniu, jednak posługiwanie się aparatem mowy niemowlę uczy się przez pierwsze miesiące życia. Prawidłowy słuch i stymulacja (mówienie do dziecka - maluch uczy się mówić przez naśladowanie) są warunkami prawidłowego rozwoju mowy.

Etapy rozwoju mowy:

W pierwszym roku życia dziecko komunikuje się przede wszystkim przez krzyk i płacz. W okresie tym pojawiają się kolejno:

- 3 m.ż. gruchanie (głuzenie) - „gli”, „tli”, „gla”, „kli”, „eby”
- 6 - 12 m.ż. gaworzenie – wymawianie zespołów sylab bez znaczenia „ga-ga-ga”, „la-la-la”, „ma-ma-ma”
- 9 m.ż. - powtarzanie usłyszanych dźwięków
- pod koniec 1 r.ż. - powtarzanie pierwszych słów ze zrozumieniem - „mama”, „tata”, „baba”

W drugim roku życia dzieci mają opanowane samogłoski i większość spółgłosek. Zaczynają wypowiadać pojedyncze wyrazy i pseudozdania. W tym okresie dziecko może wymawiać tylko początek lub końcówkę wyrazu. np. „da” znaczy „daj”, „ampa” znaczy „lampa”. Na koniec 2 r.ż. dzieci znają około 50 słów a połowa (50%) obcych osób rozumie ich mowę.

W trzecim roku życia dziecko zaczyna używać pozostałych głosek, a zasób słownictwa może sięgać 800-1500 wyrazów. W mowie dominują zdania, brzmienie wielu znaków może nie być jeszcze prawidłowe (np. „liba” zamiast „ryba”, „sibko” zamiast „szybko”). Mowę trzylatków rozumie 75% obcych osób, a zrozumiała przez wszystkich powinna być po ukończeniu 5 r.ż.

Należy zgłosić się do lekarza kiedy dziecko:

- nie próbuje się komunikować z otoczeniem - do ukończenia 1 roku życia (gaworzeniem, ruchami rączek, gestami)
- po ukończeniu 9 m.ż. nie reaguje na zmiany wyrazu twarzy matki, uśmiech lub głos
- nie mówi żadnego słowa w 16. m.ż.

Należy zgłosić się do logopedy jeśli dziecko:

- ma problemy ze słuchem
- nie wymawia głosek, które powinno wymawiać zgodnie z etapami rozwoju mowy lub nie potrafi ich prawidłowo wypowiedzieć i porównać (np. sz-s, r-l-j, p-b, s-c, k-t)
- zniekształca wyrazy, mówi niezrozumiale dla otoczenia

- ma trudności z mową płynną, tempo mowy jest za szybkie lub za wolne
- mowa jest monotonna, bez melodii
- nieprawidłowo stosuje formy gramatyczne lub ma braki w słownictwie
- wypowiada się krótkimi, nierozbudowanymi zdaniami, w telegraficznym stylu
- jego wypowiedzi są nielogiczne, nieadekwatne
- nie rozumie poleceń
- bywa, że nie mówi w ogóle lub rozmawia tylko z wybranymi osobami
- ma niesprawne narządy mowy lub nieprawidłowy zgryz, co utrudnia poprawną wymowę.

2lata

Rozwój dziecka w drugim roku nieco zwalnia, ale to bardzo ważny okres w jego życiu. Dziecko staje się coraz bardziej świadome siebie: wie kim jest, gdzie jest, co może a czego nie. Dziecko chce testować wszystko, sprawdzać, jak daleko może się posunąć, a jednocześnie za wszelką cenę próbuje postawić na swoim. To się nazywa bunt dwulatka. Są oczywiście wyjątki od tej reguły. Istotne jest to, że to właśnie od reakcji rodziców na awanturnicze zachowania, usprawiedliwione po części dążeniem do niezależności i samodzielności, będzie zależało, jak dziecko będzie sobie radzić z konfliktami w dorosłym życiu i na ile będzie wtedy samodzielne.

Rozwój fizyczny

Rozwój motoryczny dziecka dwuletniego nabiera tempa. W wieku 2 lat dziecko potrafi już nie tylko chodzić, ale także biegać, podskakiwać i wspinać się. Zabawy z dwulatkiem mogą być nie lada wyzwaniem dla rodziców. Biega szybko, choć bezpieczniej, ponieważ jest w stanie lepiej utrzymać równowagę, nawet jeśli patrzy w dół. Spoglądanie pod nogi pozwala mu omijać ewentualne przeszkody. Potrafi także wchodzić i schodzić po schodach, jednak nadal po jednym, stopniu, stawiając na nim obie nóżki. Odnosi coraz większe sukcesy we wspinaczce - jeśli samodzielnie wychodzi z łóżeczka, mimo że materac znajduje się na najniższym poziomie.

W wieku dwóch lat dziecko przechodzi bilans dwulatka - badanie przesiewowe, pozwalające sprawdzić czy dziecko prawidłowo się rozwija.

Rozwój intelektualny

To czas, kiedy dziecko zaczyna coraz lepiej mówić. Rozwój mowy dwulatka jest systematyczny. Poznaje codziennie nowe słowa, coraz trudniejsze. Zapamiętuje je i próbuje

składać w krótkie - 2-3 wyrazowe zdania. Potrafi w prosty sposób wyrazić swoje potrzeby i uczucia. Słyszy i rozumie rozmowy, które toczą się wokół niego, często wyciągając z nich właściwe wnioski, nawet jeśli samo w rozmowie nie uczestniczy. Warto więc baczniej zwracać uwagę na to, co mówi się przy dziecku.

Dziecko chętnie rysuje bazgroły, dopasowuje kształty, układa przedmioty w szereg. Z pomocą dorosłego myje ręczki i zdejmuje luźne części garderoby.

Co potrafi dwulatek?

2-letnie dziecko potrafi:

- biegać, skakać, z niewielką pomocą chodzić po schodach, siadać i zsiadać z krzesła
- układać przedmioty w szereg, wkładać je w inne przedmioty i układać na miejsce
- nakładać kążki na kijek, nawlekać "korale" z otworami o dużej średnicy
- rysować bazgroły, potrafi naśladować rysowanie kropek i kresek
- dopasowywać odpowiednie kształty (koło, trójkąt, kwadrat) do odpowiednich wgłębień lub konturów
- pić sprawnie z kubka, jeść samodzielnie łyżką, używać widelca do nakłuwania pokarmu
- nakładać rozpinane części garderoby, zdejmować luźną bluzę, myje ręczki pod kontrolą osoby dorosłej
- rozumieć i wykonywać polecenia złożone typu: "Idź do kuchni i przynieś swój kubek" oraz znać nazwy większości przedmiotów z otoczenia
- używać kilkudziesięciu słów, łączy w wypowiedziach 2-3 słowa, wyraża werbalnie swoje uczucia
- znać i stosować niektóre rytuały społeczne (podawanie ręki na powitanie), naśladować w zabawie proste czynności zaobserwowane wcześniej (karmi i kołysze misia).

3latek

Ponieważ w rozwoju dzieci w wieku trzech i czterech lat obserwuje się duże różnice indywidualne i różne tempo rozwoju uwarunkowane m.in. odmiennymi doświadczeniami rodzinnymi, to nie sposób podać precyzyjnych norm rozwojowych. Pierwsze lata przedszkolne, to okres doskonalenia się funkcji, czynności i umiejętności opanowanych przez dzieci w okresie wcześniejszym. Rozwój dzieci i procesy doskonalenia charakteryzują się dużym dynamizmem.

1. Sprawność ruchowa (duża motoryka)

Dzieci mają już zautomatyzowane chodzenie, są ruchliwe, kucają, wstają, utrzymując równowagę, sprawnie biegają, skaczą na obu nogach w miejscu, często zmieniają rodzaj ruchów, lubią zabawy ruchowe w kole – ruchy nie są jeszcze dobrze skoordynowane. Kopiają piłkę z rozbiegu, nie utrzymując jeszcze odpowiedniego kierunku. Wchodzą i schodzą po schodach z reguły już naprzemiennie, ale czasem jeszcze trzymają się poręczy – lubią tę czynność (niektóre wchodzą lub schodzą dostawnie). Potrafią już jeździć na rowerku z bocznymi kółkami, odpychają się nogami, siedząc na samochodziku. Same huśtają się na huśtawce wagowej (podpartej w środku), lubią być huśtane na wiszącej huśtawce.

2. Czynności samoobsługowe (sprawność rąk – mała motoryka)

Dzieci potrafią już pić samodzielnie z kubka, raczej nie rozlewając płynu, piją przez słomkę, jedzą zupę łyżką, trzymając ją pełną garścią, czasami jeszcze zmęczone – proszą o pomoc; myją ręce i buzię (sztywno, niezgrabnie), wycierają je raczej niestarannie. Potrafią samodzielnie się rozebrać (luźne ubranka, szczególnie bluzki), czasem proszą o pomoc. Potrafią założyć: bieliznę, luźne bluzki, spodnie, spódniczkę (czasem tył na przód, na lewą stronę itp.), wkładają buty, nie zawsze prawidłowo (mylą prawo – lewo). Radzą sobie w toalecie, czasem proszą o pomoc, wycierają buzię po jedzeniu, sprzątają talerze itp.

3. Manipulacja i czynność rysowania (sprawność rąk – mała motoryka)

Trzylatki chętnie bawią się w piaskownicy – przesypują piasek, kopią, rzucają piaskiem, obserwując skutki działania, bawią się plasteliną – uklepują ją, robią kulki, placuszki, wałeczki, lubią bawić się klockami, jeszcze wolą burzyć zbudowane przez kogoś budowle, ale potrafią ułożyć wieżę z około 10–12 klocków (drewnianych lub plastikowych), potrafią zbudować most wg wzoru (patrz, jak ktoś buduje lub budują, patrząc na gotowy most z 3 klocków). Dzieci trzymają jeszcze ołówek, kredki pełną garścią, chętnie bazgrzą, rysują linie pionowe, poziome, potrafią narysować wg pokazanego wzoru koło (może być krzywe, nie do końca domknięte, ale narysowane jedną linią), krzyżyk. Zachęcane do kolorowania zwykle kolorują obrazki jedną kredką, niezgrabnie, wychodząc poza kontury, szybko męczą się.

4. Spostrzeganie wzrokowe

Dzieci chętnie i w skupieniu oglądają obrazki w książce, mówią o nich; potrafią rozpoznać wg wzoru figury lub klocki: koło, kwadrat, trójkąt, romb, potrafią złożyć w całość obrazek rozcięty na 4 równe części; patrząc na obrazek potrafią go opisać, wymieniając 5–10 elementów. Dzieci w tym wieku potrafią spostrzec i wskazać 6 do 8 różnic między podobnymi obrazkami; patrząc na układane przez nas wzory potrafią ułożyć z patyczków wg wzoru takie same (domek ze spadzistym dachem, dwa trójkąty przylegające do siebie podstawami, a trzeci między nimi podstawą do góry, romb). Są spostrzegawcze, mówią, co zauważyły, komentują to, są ciekawe.

5. Spostrzeganie słuchowe (funkcje słuchowo-językowe)

Dzieci słuchają poleceń, wskazówek, informacji – rozumieją je. Potrafią uważnie słuchać przez 5–10 minut (zależnie od sytuacji i zmęczenia dzieci) opowiadań, czytanej książeczki; potrafią powiedzieć, o czym lub o kim było opowiadanie i co się wydarzyło, rozumieją używane słowa i w opowiadaniu powtarzają je. Trzylatki potrafią chodzić w rytm śpiewanej piosenki lub melodii (zabawy w kole), uderzając rączką lub pałeczką w stół, odtwarzają także proste rytmy, które my wystukamy. Dzieci potrafią także, po ćwiczeniach, podzielić zdanie na wyrazy. Dzieci dość szybko uczą się krótkich wierszyków (4 do 8 powtórzeń) i powtarzają je, utrzymując rymy i rytm.

6. Mowa (funkcje słuchowo-językowe)

Wśród dzieci trzyletnich zachodzą duże różnice w zakresie rozwoju mowy – niektóre z nich mówią zrozumiale, swobodnie i dużo, inne zaś dopiero zaczynają mówić. Te ostatnie dość szybko wyrównują opóźnienia, m.in. dzięki naśladowaniu innych dzieci. Poniżej podaję normy rozwoju mowy typowe dla przeciętnie rozwiniętych dzieci trzyletnich.

Wszystkie dzieci mówią jeszcze niezbyt wyraźnie (tzw. mowa dziecięca), ale mają do tego prawo i w trakcie dalszego rozwoju samoistnie wymowa ich poprawi się. Nie dotyczy to jednak tych dzieci, u których wymowa dodatkowo jest zniekształcana przez wadliwy układ narządów artykulacyjnych (można to zauważyć). Dzieci te powinny być jak najwcześniej objęte opieką logopedyczną (często zniekształcenia wymowy skutkują wolniejszym rozwojem procesów myślenia).

Dzieci charakteryzują się dziecięcą wymową (seplenią, szeplenią, nie wymawiają „r”), mając prawidłowy układ narządów artykulacyjnych. Najczęściej porozumiewają się za pomocą zdań, popełniając jeszcze wiele błędów gramatycznych (np. mylą końcówki czasowników związane z płcią dziecka). Dzieci opisują obrazek przy pomocy kilku wyrazów lub kilku prostych zdań.

Dzieci na tyle mają rozwiniętą mowę, że rozumieją treść złożonych poleceń. Mowa dzieci jest jeszcze „egocentryczna” – dzieci mówią do siebie w trakcie zabaw dowolnych, taka mowa, to „głośne myślenie” lub dialog z rówieśnikiem „z wyobraźni” (częste u dzieci wrażliwych i inteligentnych). Dzieci mają już tak rozwinięty zasób słownika, że potrafią na polecenie nazywać pokazywane obrazki (rzeczy, zwierzęta, rośliny itp.), przedstawione na nich czynności oraz opisać je, wymieniając ich wielkość, barwę, cechy itp.

U dzieci o tak rozwiniętej mowie szybko kształtuje się myślenie słowne, można także łatwo nimi kierować na zajęciach przy pomocy instrukcji słownej, szybko też przyswajają nowe, słownie podane informacje.

7. Myślenie

Dziecko powyżej 3 lat wykonuje już czynności umysłowe wewnętrzne, oparte na materiale wyobrazeniowym, a dokonuje ich w sytuacjach konkretnych (myślenie konkretno-wyobrazeniowe). Określona sytuacja aktualizuje ślady pamięciowe uprzednich doświadczeń i informacji, dziecko operuje nimi w myśli, a gotowy efekt myślowy stosuje w praktyce. Jak podano wyżej, układ nerwowy powinien osiągnąć już taką dojrzałość, aby operować informacjami, a dziecko powinno mieć odpowiednią ilość informacji.

Trzylatek potrafi więc znać i rozumieć przeciwieństwa, powinien rozumieć często spotykane jednostkowe pojęcia (słowa) tak, by móc je zdefiniować, powiedzieć, co to jest (dzieci w wieku około 3 lat „definiują” jeszcze „przez użytek”, przez podanie funkcji (jeżeli dziecko definiuje przez tautologię, tzn. to samo przez to samo np. *ołówek, to taki ołówek*, to nie jest to wystarczające dla dzieci powyżej 3 lat). Dzieci na tyle rozumieją już różne sytuacje i warunki życia, że potrafią uzasadnić np., dlaczego trzeba jeść, jak i dlaczego trzeba ubierać się latem i zimą itp. Dzieci mają już tak wiele informacji, że zaczynają je grupować w umyśle, umieją syntetyzować, w odpowiednie grupy na zasadzie skojarzeń. Rzeczy podobne do siebie i rzeczy różniące się, np. potrafią wskazać, które rysunki pasują do siebie, a które nie (kilka prób); zastanawiają się i próbują myśleć w sposób przyczynowo-skutkowy, np. potrafią powiedzieć, dlaczego płacze dziecko, które się przewróciło.

8. Matematyka (myślenie matematyczne)

Myślenie i umiejętności matematyczne są w dużym stopniu uwarunkowane środowiskowo. Wśród trzylatków zatem, mogą znaleźć się dzieci, które nie umieją liczyć, jak i takie, które nie tylko liczą kolejno w granicach 10, ale przekraczają próg dziesiątkowy, dodają i odejmują w pamięci. Podane niżej normy dotyczą przeciętnych dzieci trzyletnich.

Zwykle w domach obchodzi się uroczystości urodziny dziecka, więc większość dzieci wie, ile, ile ma lat i potrafi albo tyle razy klasnąć, albo pokazać na palcach. Dzieci potrafią podać na polecenie określoną liczbę kredek, klocków – dwa, trzy (lub więcej), dzieci w codziennym życiu stykają się z liczbami porządkowymi, więc potrafią na polecenie pokolorować drugi, pierwszy, trzeci i czwarty kwadrat. Trzylatki wzrokowo potrafią ocenić i wskazać, na której kupce jest więcej, a na której mniej np. klocków. Dzieci zaczynają rozumieć także symbole, znają więc swój znaczek w szatni i znaczki przynajmniej dwojga innych dzieci (rozumieją symbole pogody, lub inne symbole w przedszkolu). Taka znajomość matematyki jest punktem wyjścia do dalszego rozwoju myślenia matematycznego.

9. Emocje i funkcjonowanie w grupie

Dzieci kierują się w swoim działaniu głównie emocjami. U dzieci trzyletnich są one: gwałtowne, silne, krótkotrwałe i labilne (zmiennie: dzieci przechodzą ze śmiechu w płacz i odwrotnie). Dzieci są niezwykle spontaniczne, ponieważ nie mogą jeszcze kontrolować ekspresji emocji. Ponadto wiek około 3 lat charakteryzuje się:

- okresem przekory u dzieci – jest to sygnał, że kształtuje się u nich poczucie „Ja”; manifestują to dążeniem do samodzielności i decydowania o sobie,
- okresem nadmiernych lęków, (nocnych, lęków przed zwierzętami, przed niektórymi ludźmi itp.) spowodowanych rozwojem wyobraźni.

Te trudne okresy rozwojowe trwają u dziecka od około 2 do około 4 miesięcy, potem dziecko z nich wyrasta.

Cechy charakterystyczne procesów emocjonalnych zależą z jednej strony od właściwości układu nerwowego (dzieci nadwrażliwie emocjonalnie zwykle mają słabszy układ nerwowy) albo od doświadczeń rodzinnych.

Emocje i funkcjonowanie w grupie są ze sobą sprzężone. Dziecko trzyletnie po pewnym czasie przebywania w przedszkolu rzadko płacze po rozstaniu się z rodzicami; gdy znajdzie się już z w sali z innymi dziećmi jest raczej pogodny, zaciekawiony zajęciami i zabawą. Dość szybko uczy się zasad obowiązujących w przedszkolu i zazwyczaj podporządkowuje się poleceniom nauczyciela. Trzylatki są jeszcze indywidualistami, dlatego im są młodsze, tym częściej bawią się obok siebie, rzadko zabierają sobie zabawki. Nie mają jeszcze treningu w pokonywaniu trudności, są niecierpliwe, czasem płaczą lub złością się przy trudnościach. Mają już rozwiniętą wyobraźnię, zaczynają planować zabawy i czasem inicjują zabawy z dziećmi.

4 latek

Rozwój dziecka każdego roku życia staje się coraz bardziej dynamiczny. Okres przedszkolny jest jednak czasem wyjątkowym – dziecko zaczyna się zdecydowanie otwierać na społeczeństwo i angażować emocjonalnie. Do tego dochodzi kwestia usprawniania się czynności ruchowych dziecka, zdolności manualnych oraz umiejętności analitycznego myślenia, wyciągania wniosków i łączenia przyczyn ze skutkami. To, co potrafi 4-latek,

trudno ująć w sztywne granice, można jednak sformułować kilka zmian, które każdy rodzic zauważy u swojego małego przedszkolaka.

1. Rozwój motoryczny

- rozbiera i ubiera się samodzielnie,
- samodzielnie spożywa posiłki,
- chętnie uczestniczy w zabawach ruchowych,
- sprawnie wykonuje proste ćwiczenia ruchowe (np. rzut piłką),
- prawidłowo trzyma narzędzia do rysowania,
- posługuje się jedną ręką podczas rysowania,
- z zaangażowaniem wykonuje prace plastyczne,
- prawidłowo koloruje,
- wycina nożyczkami,
- wykonuje zadania wymagające koordynacji wzrokowo-ruchowej,
- jest odporne na zachorowania (np. przeziębienia),
- sygnalizuje nauczycielowi złe samopoczucie.

2. Rozwój umysłowy

- nazywa przedmioty z otoczenia i przedstawione na rysunku,
- dostrzega różnice i podobieństwa na obrazkach,
- z zainteresowaniem ogląda książeczki,
- słucha utworów literackich opowiadanych lub czytanych przez nauczyciela,
- odpowiada na pytania zadaje pytania dotyczące wysłuchanego utworu literackiego, danej sytuacji,
- rozwiązuje proste zagadki,
- określa, co zdarzyło się wcześniej, a co później,
- nazywa kolory,
- nazywa czynności,
- określa cechy przedmiotów (wielkość, kształt, smak, zapach),
- rozumie polecenia i pytania nauczyciela,
- powtarza z pamięci krótkie teksty,
- segreguje przedmioty według jednej cechy (kolor, wielkość, kształt),
- pokazuje i nazywa części ciała,
- określa położenie przedmiotów względem siebie (przed, za, z boku),
- poprawnie stosuje przyimki: na, pod, nad, za, obok,
- w rozumie znaczenie prostych znaków umownych (np. znaczki rozpoznawcze, umowne gesty),
- prawidłowo liczy przedmioty (przynajmniej w zakresie 5),
- wymienia kolejność ułożenia przedmiotów,
- rysuje po śladzie,
- układa w całość obrazki pocięte na części,
- układa proste historyjki (w oparciu o treść 3 – 4 obrazków),
- podaje swoje imię i nazwisko, nazwę swojej miejscowości i nazwę swojego kraju,
- rozpoznaje dźwięki dochodzące z otoczenia,
- wykonuje ćwiczenia ortofoniczne (np. dmuchanie piórka, kłaskanie...),
- sylabizuje podczas zabaw (np. naśladowanie mowy robota),
- śpiewa piosenki.

3. Rozwój społeczno-emocjonalny

- zgodnie bawi się z innymi dziećmi,
- grzecznie zwraca się do innych,
- zna imiona kolegów i koleżanek z grupy,

- przestrzega umów przyjętych w grupie,
- pomaga kolegom i koleżankom,
- wykonuje polecenia nauczyciela,
- mówi o swoich potrzebach,
- próbuje nazywać swoje emocje (radość, smutek),
- kończy rozpoczętą pracę (np. plastyczną).
- sprząta zabawki
- nie bierze cudzych rzeczy,
- stara się być samodzielne,
- jest pogodne i ma dobre samopoczucie,
- radzi sobie w sytuacjach konfliktowych,
- nawiązuje kontakt z nauczycielem.

5 latek

Dzieci w wieku 5-6 lat są już lepiej przygotowane do pracy w zespole. Są zdolne do dłuższej trwającego wysiłku i skupienia uwagi. Nadal dominuje zabawa, ale już bardziej urozmaicona, zespołowa, z regułami coraz pilniej przestrzegany. Bez trudności uczestniczą w takich formach podania wiadomości, jak: pogadanka lub zajęcia kształtujące elementarne pojęcia matematyczne i estetyczne.

Rozwój dziecka 5-letniego i charakterystyka poziomu jego wiadomości i umiejętności w zakresie:

1. Zasobu wiadomości o świecie /znajomość otoczenia społecznego i technicznego oraz przyrody/. Dziecko 5-letnie powinno znać:
 - pełen adres domowy,
 - na podstawie obrazków i modeli, środki lokomocji i maszyny niedostępne bezpośredniej obserwacji np. kolejka linowa...
 - czynności zawodowe i charakterystyczne cechy ubioru kucharki, górnika, hutnika, rolnika, szewca, krawca itp.
 - najczęściej spotykane chronione rośliny i zwierzęta /konwalia, sosienki, sowy, jaskółki itp./
 - znajomość przystosowania zwierząt do środowiska latające – ptaki, owady lądowe – lis, wiewiórka – pies, wodne – ryby
 - dostrzega zależności temperatury i długości dnia od pory roku /zimno i krótki dzień – zima/ itp.
2. Zasób słownictwa czynnego i biernego oraz poziom artykulacyjny.
 - zasób słownictwa rozszerzony o treści niedostępne bezpośredniej obserwacji ilustrowane obrazem,

- wyodrębnienie elementów akcji,
 - stosowanie poprawnych form fleksyjnych wszystkich odmiennych części mowy,
 - posługiwanie się liczebnikami przymiotnikami, spójnikami i przyimkami.
3. Poziomu sprawności analizatorów /umiejętność dokonywania analizy i syntezy wzrokowej i słuchowej, ocena słuchu fonematycznego/.
- potrafi złożyć prostokąt z dwóch trójkątów w/g wzoru,
 - potrafi uzupełnić brakujące elementy w postaci człowieka,
 - umie naśladować słyszane głosy z otoczenia,
 - wyodrębnić głoski w wyrazie zwłaszcza w głosie,
 - różnicuje wyrazy z opozycjami ze względu na stopień zbliżenia narządów mowy /kos-koc, płótek-młótek, pies-piec, nos-noc, ząb-dąb.
4. Ogólna sprawność motoryczna.
- potrafi pobiec do góry po schodach nie trzymając się poręczy
 - potrafi iść na plecach na odległości 3 m nie dotykając ani razu piętami podłogi
 - potrafi skakać na jednej nodze prosto przed siebie na odległości 5m
5. Sprawność manualna i grafomotoryczna
- potrafi wykonać pojedynczy węzełek wg pokazu i wzoru,
 - potrafi wyciąć figury płaskie /kwadrat, koło/ i wyciąć z materiału,
 - buduje samorzutnie złożone budowle z klocków,
 - potrafi odwzorować romb
 - rysuje postać ludzką „an face” uwzględniając podstawowe elementy
6. Znajomości stosunków ilościowych, jakościowych i orientacji w przestrzeni.
- klasyfikacja zbiorów wg ich liczebności, porównanie zbiorów dwóch różnych przez łączenie w pary po jednym elemencie z każdego zbioru
 - ważenie za pomocą wagi szalkowej /trzeba dodać - za mało, trzeba odsypać - za dużo/
 - porównanie wielkości przedmiotów 3 stopnie np. mały-mniejszy-najmniejszy
 - używanie nazw figur geometrycznych /koło, kwadrat, prostokąt, trójkąt/
 - klasyfikowanie zbiorów wg cech jakościowych
 - podział zbioru na podzbiory wg różnych właściwości elementów
 - położenie w przestrzeni – na prawo, na lewo, naprzeciw,
 - kierunek – w lewo, w prawo.
7. Poziomu myślenia. Rozumienie związków czasowych i przyczynowo–skutkowych i działań matematycznych
- przyswojenie określeń czasu: rano, południe, wieczór, dzisiaj, wczoraj, jutro
 - nazywanie dni tygodnia, aktualnej pory roku
 - porównanie tempa wykonywanej czynności: prędko-prędzej-najprędzej, wolno-wolniej-najwolniej
 - liczenie elementów zbioru do sześciu, odwzorowanie zbiorów za pomocą liczmanów lub znaków graficznych
 - porządkowanie układów zbiorów /w zakresie 6/ wg ich liczebności wzrastających lub malejących,
 - posługiwanie się liczebnikami porządkowymi do „szósty”.

1. Rozwój umysłowy

M o w a : Każde dziecko 6 letnie przed rozpoczęciem właściwej nauki czytania powinno poprawnie i dokładnie wymawiać wszystkie głoski wypowiedziane pojedynczo, jak również w wyrazach i zdaniach.

W i a d o m o ś c i : Powinno mieć tak bogate słownictwo, żeby wyrazić proste treści, opisywać obrazki zdaniami nie robiąc błędów gramatycznych. Z własnej inicjatywy zadają pytania i odpowiadają na pytania. Posiada odpowiedni zasób wiadomości o środowisku społeczno – przyrodniczym. Zna i wie, co robią ludzie takich zawodów jak: lekarz, górnik, nauczyciel, rolnik itp. Zna nazwy zwierząt i potrafi o nich coś powiedzieć.

R o z u m i e n i e : Rozumieją akcję prostego opowiadania, treść obrazków. Rozumieją znaczenie prostych gestów. Rozumieją polecenia słowne.

M y ś l e n i e : Kojarzą związki między kolejnymi faktami /historyjka obrazkowa/. Potrafią zastosować prostą klasyfikację np. kolor, kształt, czy wielkość. Umieją szeregować wg długości. Odtwarzają zbiory. Szeregują zbiory wg wielkości, Potrafią wskazać różnice między dwoma przedmiotami.

P a m i ę ć : Zapamiętują polecenie wykonania kilku kolejnych czynności po kilkurazowym powtórzeniu. Pamiętają piosenki, zabawy. Zapamiętują wcześniej poznane spostrzeżenia.

Rozwój społeczno – emocjonalny

Nie są bardzo nieśmiałe, zahamowane lub nadmiernie pobudliwe. Wykonują polecenia skierowane do całej grupy. Nawiązują kontakt z rówieśnikami, nie izolują się, nie są agresywne. Nie zniechęcają się zbyt łatwo, przy trudnościach w wykonaniu zadań. Reagują na uwagi, kontaktują się z dorosłymi .

Rozwój ruchowy i manualny

Są sprawne ruchowo, pracują nad ruchami całego ciała. Nie wykazują niezręczności przy ustawianiu klocków, trzymaniu ołówka, chwytaniu piłki. Jest ustalona lateralizacja ręki. Są samodzielne w wykonaniu rysunku, ulepanki, budowli. Wytwory są czytelne.

Analiza i synteza wzrokowa

Spostrzegają szczegóły wzoru przy odtwarzaniu. Układają układanki z kilku części. Nie wykazują zaburzeń kierunku przy odwzorowaniu.

Analiza i synteza słuchowa

Powtarzają wszystkie dźwięki. Słyszą różnice między podobnymi dźwiękami. Wyodrębniają pierwsze głoski w wyrazie i analizują proste wyrazy na głoski.

U dziecka 6 letniego należy kształtować pozytywną motywację uczenia się. Dziecko należy zachęcać do nauki szkolnej. Nie wolno straszyć szkołą i nie przerażać trudnościami, aby nie rozbudzić niepotrzebnych obaw i lęków. Pójście do szkoły dziecko powinno traktować jako coś naturalnego, normalnego, a nawet jako awans życiowy w stosunku do okresu przedszkolnego.

7latek

7latek jest przygaszony i skryty. Trzyma się z dala od ludzi, wszelkiej walki, hałasu i zamieszania. Odpowiada mu siedzenie w swoim pokoju, wśród swoich rzeczy, których strzeże. Oddaje się rysowaniu, lepieniu, wycinaniu, budowaniu, układaniu i długim przemyśleniom. Jest ciągle czymś zajęty, a jego umysł dynamicznie się rozwija i szybko uczy. Z wielkim zamiłowaniem ogląda telewizję, słucha płyt, gra na komputerze.

Jest posłuszny, ale niechętny, powolny, nie słyszy poleceń lub zapomina, co miał zrobić. Często bywa nieobecny duchem. Zamyśla się, nie reaguje na polecenia.

Zdarzają się krótkie okresy ożywienia, energii i zadowolenia, ale na ogół jest ospały, smutny, narzekający, skwaszony. Uważa, że nikt go nie lubi, wszyscy sprzysięgli się, aby go prześladować i dręczyć. Jest skłonny do użalania się i gorzko płacze z powodu krzywd, których doznał. Czasami nic mu nie wychodzi, zapomina, nie potrafi się skupić na niczym. Po czym są dni olśniewającego polotu, który zaskakuje.

We wszystkich sprawach jest chimeryczny i nieco osowiały. Może mniej jeść, guzdrze się przy tym, zamyśla. Mimo, że jest okresem dużych napięć i stresów większość zachowań służących odreagowaniu nie pojawia się. Na pierwszy plan wysuwają się cielesne reakcje, jak bóle głowy, biegunki, zaparcia, rzuty gorączki, wysypki, itp.

7latki mają dużo pretensji do rodziców. Mama i tata są paskudni, zamiast kochać swoje słoneczko uparli się i zmówili, żeby je dręczyć, prześladować i źle traktować.

Pomagają im w tym niezyczliwi nauczyciele i wyśmiewający się z wszystkiego koledzy. W związku z tym pojawiają się myśli, że ich ci okropni rodzice nie są prawdziwymi. Te fantazje wypowiedziane do rodziców budzą ich niepokój i poczucie winy. Jest to jednak chwilowe obniżenie nastroju, które minie.

7latek nadal może bać się ciemności, ustronnych miejsc, złodziei. Są to lęki inspirowane przez filmy. Pojawiają się też realne obawy np. przed spóźnieniem, złą oceną, niechęcią kolegów czy nauczyciel.

Wraca po raz kolejny problem narodzin. Mają już dużą wiedzę na ten temat. Bardzo interesują się mającym się urodzić dzieckiem. Natomiast zainteresowanie ciałem swoim i innych znacznie się zmniejsza. Mniej też jest erotycznych i seksualnych zabaw.

7 rok życia jest ważnym przełomem w rozwoju emocjonalnym i społecznym dziecka. Podczas jego trwania kończy się raz na zawsze wczesne, bez troskie dzieciństwo, a dziecko staje się członkiem innej niż rodzina społeczności.

Zaczyna się uczęszczanie do szkoły. Na długie lata szkoła staje się drugim, obok domu najważniejszym środowiskiem społecznym dziecka. Przez około 1/6 jego całego dalszego życia będzie źródłem gratyfikacji, satysfakcji i sukcesów, ale także dojmujących lęków, niepowodzeń i bolesnych porażek.

Cechy siedmiolatka:

- upór, dążenie do wyznaczonego celu,

- źle znosi porażki,
- wytrwałość,
- nie chce popełniać błędów,
- zamartwia się na zapas,
- podatny na obniżanie nastroju,
- gwałtownie reaguje, obraża się,
- interesuje go opinia innych ludzi,
- lubi mieć swoje tajemnice.

Ważnym momentem w życiu siedmiolatka jest też pójście do szkoły.